

RAQAMLI IQTISODIYOT VA RAQAMLI INTEGRATSIYA MOHIYATI

Eshpo'latov Abdulaziz Ulug'bek o'g'li

Toshkent axborot texnologiyalari universiteti tayan doktoranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyot tushunchasi, uning zamonaviy jamiyatdagi o'рни va ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, raqamli integratsiya jarayonlari, ularning iqtisodiy rivojlanishga ta'siri hamda turli sohalarda qo'llanilishi yoritib beriladi. Raqamli texnologiyalar asosida iqtisodiy tizimlarning samaradorligini oshirish, innovatsion rivojlanishni ta'minlash va global integratsiyaga erishish masalalari muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: raqamli iqtisodiyot, raqamli integratsiya, axborot texnologiyalari, innovatsiya, raqamlashtirish, elektron tijorat, sun'iy intellekt, iqtisodiy rivojlanish, global integratsiya, raqamli platformalar

Hozirgi globallashuv sharoitida jahon iqtisodiyoti tub o'zgarishlarni boshdan kechirmoqda. Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi natijasida an'anaviy iqtisodiy tizimlar asta-sekin raqamli iqtisodiyotga o'rin bo'shatmoqda. Raqamli iqtisodiyot – bu ma'lumotlar, zamonaviy axborot texnologiyalari va innovatsiyalar asosida shakllanadigan iqtisodiy faoliyat turi bo'lib, u ishlab chiqarish, taqsimlash, ayirboshlash va iste'mol jarayonlarini yangi bosqichga olib chiqadi. Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshiradi, balki yangi ish o'rinlari yaratadi, xizmatlar sifatini yaxshilaydi va resurslardan oqilona foydalanish imkonini beradi. Ayniqsa, sun'iy intellekt, avtomatlashtirish, robototexnika va katta hajmdagi ma'lumotlarni qayta ishlash texnologiyalari iqtisodiy jarayonlarni tezkor va aniq boshqarishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, raqamli integratsiya zamonaviy iqtisodiyotning ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Raqamli integratsiya deganda turli davlatlar, hududlar va iqtisodiy subyektlar o'rtasida raqamli texnologiyalar asosida o'zaro bog'liqlikni kuchaytirish tushuniladi. Bu jarayon orqali xalqaro savdo hajmi kengayadi, investitsiya oqimlari ortadi va global hamkorlik yanada mustahkamlanadi.

Bugungi kunda ko'plab davlatlar raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishni o'zining ustuvor strategik yo'nalishlaridan biri sifatida belgilab olgan. Chunki raqamlashtirish jarayoni milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish, boshqaruv tizimini takomillashtirish va aholining turmush darajasini yaxshilashda muhim omil hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, raqamli iqtisodiyot va raqamli integratsiyaning mohiyatini chuqur o'rganish, ularning iqtisodiy taraqqiyotdagi o'rnini aniqlash va samarali joriy etish mexanizmlarini ishlab chiqish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Ushbu mavzu bugungi kun talablari asosida iqtisodiyotni modernizatsiya qilish va innovatsion rivojlanishni ta'minlashda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Raqamli iqtisodiyot samaradorligini quyidagicha ifodalash mumkin:

$$RE = (AT + IT + IN) / RI$$

Bu yerda: RE – Raqamli iqtisodiyot samaradorligi

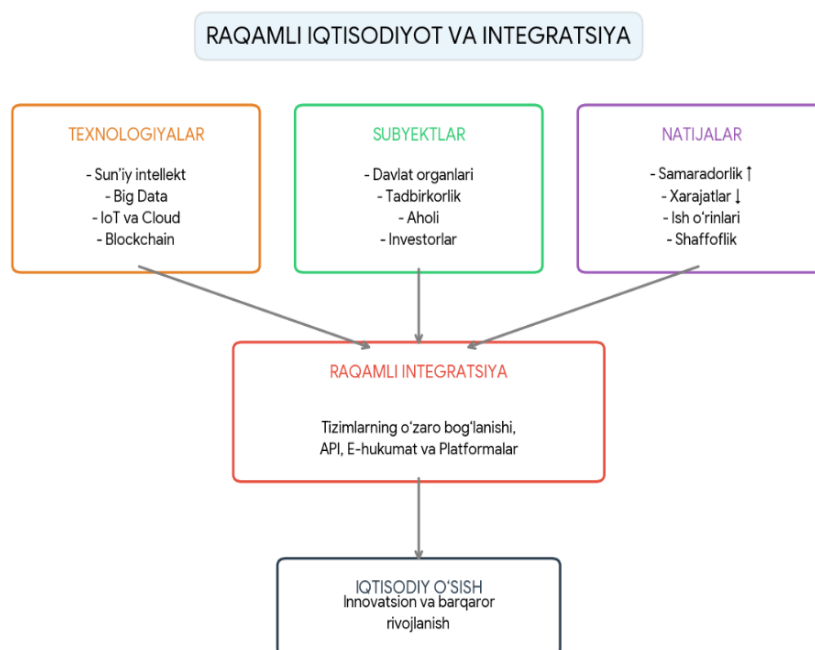
AT – Axborot texnologiyalari darajasi

IT – Innovatsion texnologiyalar

IN – Internet infratuzilmasi

RI – Raqamli infratuzilma xarajatlari

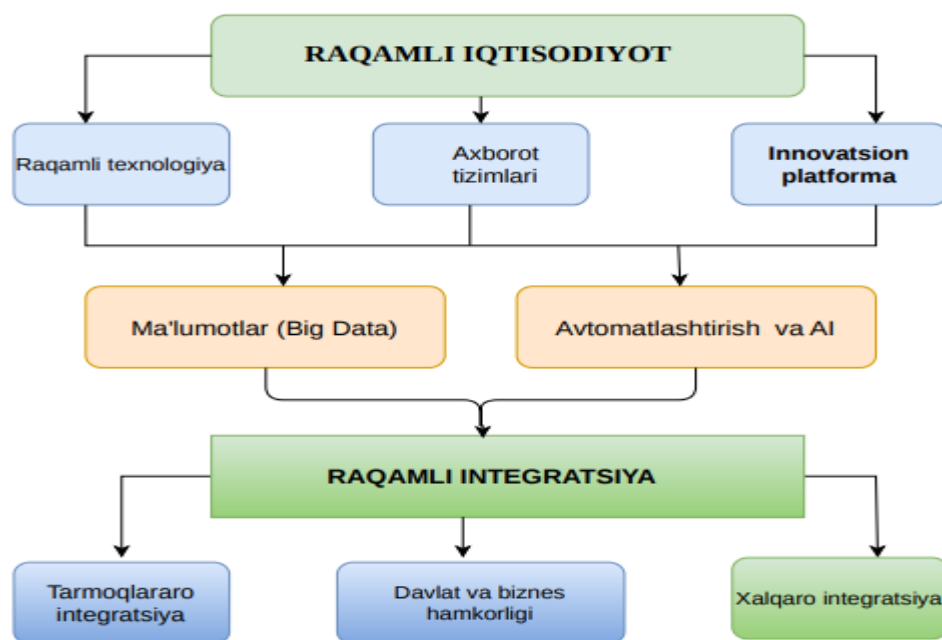
Raqamli iqtisodiyot zamonaviy jamiyat taraqqiyotining muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, u avvalo ilg'or texnologiyalar asosida shakllanadi.

1-rasm. Raqamli iqtisodiyot va raqamli integratsiyaning o'zaro bog'liqlik modeli sxemasi

Diagrammada ko'rsatilganidek, sun'iy intellekt, Big Data, IoT, bulutli texnologiyalar va blockchain kabi innovatsion yechimlar iqtisodiyotning raqamli asosini tashkil etadi. Ushbu texnologiyalar ma'lumotlarni tezkor qayta ishlash, jarayonlarni avtomatlashtirish va resurslardan samarali foydalanish imkonini beradi. Mazkur texnologiyalarni amaliyotga joriy etishda turli subyektlar muhim rol o'ynaydi. Jumladan, davlat organlari raqamli infratuzilmani yaratadi va normativ-huquqiy bazani shakllantiradi, tadbirkorlar esa yangi raqamli xizmatlar va mahsulotlarni ishlab chiqadi. Aholi bu jarayonda asosiy foydalanuvchi sifatida ishtirok etadi, investorlar esa moliyaviy qo'llab-quvvatlash orqali tizimning rivojlanishiga hissa qo'shadi. Texnologiyalar va subyektlar o'rtasidagi o'zaro aloqalar raqamli integratsiya orqali ta'minlanadi. Ya'ni, turli tizimlar va platformalar o'zaro bog'lanib, ma'lumotlar almashinuvi yo'lga qo'yiladi. API, elektron hukumat va raqamli platformalar orqali bu jarayon yanada samarali tashkil etiladi. Natijada yagona raqamli muhit shakllanib, barcha ishtirokchilar uchun qulaylik yaratiladi. Ushbu integratsiyalashgan tizimning natijasida iqtisodiy samaradorlik oshadi, xarajatlar kamayadi, yangi ish o'rinlari yaratiladi va iqtisodiy jarayonlarning shaffofligi ta'minlanadi. Bu esa, o'z navbatida, innovatsion va barqaror iqtisodiy o'sishga olib keladi. Shunday qilib, diagrammada aks ettirilgan barcha elementlar o'zaro uzviy bog'langan bo'lib, ular birgalikda raqamli iqtisodiyotning samarali ishlashini va uning rivojlanishini ta'minlaydi.

Ushbu sxemada raqamli iqtisodiyotning shakllanishi va rivojlanish jarayonlari tizimli yondashuv asosida ifodalangan. 2-rasmda keltirib o'tilgan

2-rasm. Raqamli iqtisodiyot va raqamli integratsiyaning konseptual modeli sxemasi

Ushbu sxemada raqamli iqtisodiyotning shakllanishi va rivojlanish jarayonlari tizimli yondashuv asosida ifodalangan. Diagrammada raqamli texnologiyalar, axborot-kommunikatsiya tizimlari hamda innovatsion platformalar asosiy determinantlar sifatida aks ettirilgan bo‘lib, ular o‘zaro integratsiyalashuvi natijasida katta hajmdagi ma’lumotlar (Big Data)ni qayta ishlash, saqlash va tahlil qilish imkoniyatlari kengayadi. Shuningdek, ushbu jarayonda avtomatlashtirish va sun’iy intellekt texnologiyalarining joriy etilishi ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish sohalarida samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi. Diagrammada ko‘rsatilganidek, mazkur omillar yig‘indisi raqamli integratsiyaning shakllanishiga olib keladi. Raqamli integratsiya esa o‘z navbatida tarmoqlararo hamkorlikni rivojlantirish, davlat va biznes subyektlari o‘rtasidagi o‘zaro aloqalarni mustahkamlash hamda xalqaro miqyosda yagona raqamli makonning shakllanishini ta’minlaydi. Shu bilan birga, yagona platformalar va standartlarning joriy etilishi raqamli ekotizimni samarali boshqarish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 5 oktabrdagi PF-6079-sonli “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi farmoni. <http://www.lex.uz>
2. Turapov B. Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya // Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot. – 2024.
3. Bustonov M.M. Raqamli iqtisodiyotga o‘tish sharoitida iqtisodiy o‘sish omillarining ta’sirini baholash metodologiyasi // Innovation Science and Technology. – 2025.
4. Zaripov X. Xalqaro integratsiya jarayonlarida raqamli iqtisodiyotning o‘rni // Green Economy and Development. – 2024.
5. Qilichova M.X., Raxmonberdiyeva O.A. Raqamli iqtisodiyot va integratsiya // Ta’lim innovatsiyasi va integratsiyasi. – 2025.
6. Abdushukurova S.A. O‘zbekistonda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish // Pedagog International Research Journal. – 2024.